

PAKİSTAN'DA YAŞANAN SİYASİ KRİZ: NEDENLERİ VE ETKİLERİ

PROF. DR. AHMET UYSAL

Başkan ORSAM

“

Ülkedeki dengesiz siyasi yapı ve başarısız geleneksel partiler arasındaki yaygın yolsuzluk, güçlü hükümetlerin çıkmasına engel olmaktadır. Ülke tarihinde hiçbir başbakanın 5 yıllık görev süresini tamamlayamamış olması bu kırılgan ve aksak düzenin göstergesidir.

”

Türkiye için her zaman dost ve kardeş ülke olarak tanımlanan Pakistan, bugünlerde ciddi bir siyasi çalkantı yaşamaktadır. İslam dünyasının tek nükleer silah sahibi ülkesindeki gelişmeler Türkiye'yi olduğu kadar, Ortadoğu'yu ve küresel dengeleri de etkileyecek niteliktedir. Pakistan'da eski partilerin aşınması sonucunda ordunun desteğiyle 2018'de başa gelen eski kriket yıldızı İmran Han, bugün siyasi ha-

yatının en büyük meydan okumasıyla karşı karşıyadır. Bu bağlamda özellikle Körfez ülkeleriyle de yakın ilişkilere sahip olan Pakistan'da yaşanan gelişmelerin nedenlerini ve etkilerini analiz etmek gerekmektedir.

PAKİSTAN'DA YÖNETİM

Hint kıtasının tüm Müslümanları gibi Pakistan halkı da Osmanlı Halifeliğine bağlı kalarak I. Dünya Savaşı ve kurtuluş mücadelemize maddi yardımlar göndermiş ve özellikle Büyük Britanya'da hükümete, Osmanlı lehine diplomatik baskı oluşturmaya çalışmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'den bağımsızlığını kazanan Pakistan, peşinden Hindistan'dan ayrılarak bağımsız devlet olmuştur. Bu dönemde de Türkiye ile yakın ilişkileri sürmüştür; Bağdat Paktı ve Afgan cihadı ile komünist tehlikesine karşı iş birliği yapılmıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle Türkiye gibi Batı desteğinin azalmasının ardından 2000'li yıllarda Afganistan'daki ABD işgaline şahit olmuştur. Daha önce Taliban üzerinden Afganistan'ı kontrol etme sözü

veren ABD, ülkeyi ikna edince Pakistan ile ayrı düşmüşlerdir.

Türkiye'nin darbe-vesayet geçmişi benzer şekilde her 10 yılda askerî müdahale yaşayan Pakistan'da 1999 yılından beri darbe görülmesi de askerinin ağırlığı devam etmektedir. Dış politikadaki asker etkisiyle giderek Çin'e daha fazla yaklaşmıştır. İçeride yolsuzluk

ve fakirliğin hâkim olduğu ülke giderek rakibi Hindistan'ın gerisinde kalmıştır. Askerî vesayet, Türkiye'nin geçmişteki sivil-asker ilişkilerine benzemekle beraber, orduyla halk arasında Türkiye'deki gibi ideolojik bir ayrışmadan söz etmek zordur. Ülkedeki dengesiz siyasi yapı ve başarısız geleneksel partiler arasındaki yaygın yolsuzluk, güçlü hükümetlerin çıkmasına

engel olmaktadır. Ülke tarihinde hiçbir başbakanın 5 yıllık görev süresini tamamlayamamış olması bu kırılmalı ve aksak düzenin göstergesidir. 2018'de İmran Han, sistem dışından biri olarak seçimleri kazanmış ve hükümeti kurmuştur.

Pakistan'daki siyasi krizin iç politika açısından sivil-asker ilişkileri bo-

yutu ve uluslararası yönü iyi anlaşılmalıdır. Pakistan'ın dış ilişkileri açısından Hindistan, ABD ve Çin belirleyicidir. Hindistan geleneksel düşmandır ve Soğuk Savaş döneminin aksine ABD, Çin'e karşı Hindistan'a öncelik vermektedir. Çin ile ilişkiler Hindistan'a karşı "düşmanımın düşmanı dostumdur" anlayışından öteye geçerek son zamanlarda müttefiklik düzeyine ulaşmıştır. Ülkede Çin yardımları ve yatırımları 60 milyar doları geçmiştir. ABD ile ilişkiler Türkiye'deki gibi inişli çıkışlı seyretmektedir ve Demokratlar, Cumhuriyetçilere göre Pakistan'a daha önyargılı yaklaşmaktadır. Demokrat Joe Biden yönetimiyle ilişkiler hiç iyi başlamamıştır çünkü ABD, Afganistan'daki yenilgi yüzünden Pakistan'a kızgındır.

Biden yönetimi, apar topar ülkeden çekilmesinin getirdiği kaos ve başarısızlığın faturasını da Pakistan'a kesmek isteyince ilişkiler fazlasıyla gerilmiştir. Bu ortamda ABD'ye kızgınlığı artan Pakistan Ordusu ve siyasetçileri, Çin ve Rusya'ya daha da yaklaşmıştır. ABD'nin Pakistan'ı nerdeyse yok sayması ve silah alımında çıkardığı zorluklar silah ve teçhizat alımı için Pakistan'ı Rusya ve Çin'e yöneltmiştir. Bu gergin ortamda başlayan Ukrayna işgalinin ilk gününde İmran Han'ın Rusya ziyaretini iptal etmemesi dikkat çekmiştir. Söz konusu ziyaretin ülkenin dış siyasetine ve iç politikasına hâkim olan ordudan habersiz yapılması mümkün değildir. İmran Han işgale destek vermese de Rusya'yı kınamaya yanaşmamıştır. Diğer taraftan İmran Han, Ukrayna Cumhurbaşkanı Volodimir Zelenski'yi telefonla arayarak denge kurmaya çalışmıştır.

Genelkurmay Başkanı Kamer Cavid Becva, Ukrayna işgalinde Rusya'yı kınayarak ABD'ye mesaj vermiş ve İmran Han'ı ters konumda bırakmıştır. Hatta ABD ile uyum hâlinde İmran Han'ın devrilmesi konusunda anlaşmaları söylenmektedir.

YAŞANAN KRİZİN PERDE ARKASI

Rusya'nın Ukrayna işgalindeki başarısızlığı açıkça görülünce ve ABD'nin baskıları artınca, bu baskılara boyun eğmek istemeyen İmran Han'a karşı ilk tepki ordudan gelmiştir. Genelkurmay Başkanı Kamer Cavid Becva, Ukrayna işgalinde Rusya'yı kınayarak ABD'ye mesaj vermiş ve İmran Han'ı ters konumda bırakmıştır. Hatta ABD ile uyum hâlinde İmran Han'ın devrilmesi konusunda anlaşmaları söylenmektedir. Pakistan Ordusuyla ittifak içinde olan ve koalisyonun parçası olan partiler (ki or-

duya rağmen siyaset yapan parti yok gibidir) parlamentoda İmran Han hükümetini düşürme projesinde, muhalefet partileriyle birlikte hareket etmiştir. Güven oylamasına doğru İmran Han, ABD büyükelçisinin Pakistan'ı tehdit ettiğini açıklarak sorunu Milli Güvenlik Kurulunda gündeme getirmiştir. Bu dış müdahale ve tehdit gerekçesiyle anayasal hakkını kullanan Pakistan meclis başkanı, İmran Han'a yönelik güven oylamasını iptal ettirmiştir. Çözüm olarak, anayasal çerçevede cumhurbaşkanından parlamentoyu feshetmesini istemiş ve öyle de olmuştur. Ancak muhalefet partileri, kararı Anayasa Mahkemesine taşısa da seçimler kaçınılmaz görülmektedir. Muhalefet hem yasal yolları hem de protestolarla İmran Han hükümetini düşürerek yenisini kurmayı hedeflemekte ve seçime gitmekten kaçınmaktadır.

İmran Han'ın orduyla ilişkilerinde kurumsal olduğu kadar, Genel Kurmay Başkanı General Becva ile yaşadığı kişisel ihtilafın da payı

vardır. 2019 yılında görevi uzatılan General Becva ile Başbakan Han arasındaki uyuşmazlık dolayısıyla Becva, görevinin uzatılmamasından endişe etmektedir. İmran Han'ın ise genelkurmay başkanlığına eski istihbarat şefi General Faiz Hamid'i getirmek istediği bilinmektedir. Geçen yıl İmran Han'ın istihbaratın başına başka bir askeri atamak istediği ama başaramadığı ve ihtilaf yüzünden atamanın geciktiği haberleri çıkmıştır. Dolayısıyla mücadelenin bir tarafı da sivil-asker ilişkilerinde son sözü kimin söyleyeceği üzerine cereyan etmektedir. Geçmiş yıllarda Türkiye'de olduğu gibi Pakistan Ordusu da sivil denetime girmeyi reddetmektedir. İmran Han başkanlığındaki koalisyon hükümeti 2018'de göreve geldikten sonra değişim, reform ve yolsuzlukla mücadele vaatlerini çok da gerçekleştirmemiştir. Bunda koalisyon hükümeti olmasının yanında, statükonun direnmesi ve koronavirüs salgınının etkisi olmuştur. Ekonomik göstergeler pek düzelmediği gibi Çin yatırımlarından da etkili

şekilde istifade edilememiştir. Bu durum ülkede fakirliği artırırken, Ukrayna savaşı da gıda fiyatlarını fakat daha çok petrol fiyatlarını artırmıştır. Öte yandan Pakistan, Uluslararası Para Fonu (IMF) ile borç anlaşması yapmak istediği için de ABD'nin siyasi desteğine ihtiyaç duymaktadır.

Son krizde Türkiye tarafsız kalarak arabuluculuk yaparken Ukrayna'ya sempatisi daha ağır basmaktadır. Pakistan'ın ise Rusya ve Çin'e meyilli olduğu görülmektedir. Başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerinde buralarda çalışan işçilerin getirdiği dövizler ve maddi yardım ve yatırımlar önemini korumaktadır.

ABD müdahalesi ve tehdit söylemi, zaten yaygın olan Amerikan karşıtı söyleme güç vermekte ve ekono-

mik zorlukları geri plana itmektedir. Başarılı olmak için İmran Han bir taraftan içeride tek başına iktidar isterken diğer taraftan orduyu doğrudan eleştirmeyerek kurumsal desteğini muhafaza etmeye çalışmaktadır. Dışarıda ise ABD'den bağımsızlığı savunurken yine de Rusya'ya kısmen mesafe koyarak ABD ile gerginliği azaltmaya çalışmaktadır. Ancak İmran Han'ın kendisine yeniden siyasi hareket alanı ve güç sağlayan ABD karşıtlığı ve bağımsızlık söyleminden seçimlere kadar vazgeçmesi zordur. Çünkü ABD karşıtı söylemiyle muhafazakâr tabanı yanına alarak Afganistan'a yakın vilayetlerde kazanarak diğerlerinde de İmran Han'ın daha güçlü çıkması muhtemeldir.

Pakistan'ın Ortadoğu ülkeleriyle ekonomik ve siyasi ilişkileri ileri düzeydedir. Son krizde Türkiye tarafsız kalarak arabuluculuk yaparken Ukrayna'ya sempatisi daha ağır basmaktadır. Pakistan'ın ise Rusya ve Çin'e meyilli olduğu gö-

rülmektedir. Başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerinde buralarda çalışan işçilerin getirdiği dövizler ve maddi yardım ve yatırımlar önemini korumaktadır. Pakistan, Biden yönetiminin soğuk durduğu Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile de ortak kaygılar paylaşmakta ve ortak yaklaşımlar sergilemektedir. Pakistan ile ihtilaf yaşadığı zamanlarda ülkesindeki Pakistanlı işçileri gönderme kartına başvuran Suudi Arabistan'ın bu defa Pakistan'ın tutumuna daha sempatiyle yaklaşacağı beklenebilir.

Türkiye açısından ise Pakistan ile siyasi ve askeri ilişkiler öne çıkmaktadır. Dost ülkenin istikrarı ve kalkınması özellikle önemlidir; ekonomik ve kültürel ilişkilerimiz de gelişmektedir. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi uluslararası kuruluşlarda iki ülke yakın iş birliği yapmaktadır. Karabağ Savaşı'nda iki ülke halkları ve yönetimlerinin dayanışması dikkat çekmiştir. Türk dizileri Pakistan'da popüler olurken, eğitim ve sosyal alanlarda da iş birliği devam etmektedir. Pakistan'ın silah ihtiyacını karşılamada Türkiye ilk sıralarda yer almaktadır. Ancak ülkede demokratik sürecin devamı hem bağımsızlık ve kalkınma için hem de ilişkilerin daha sağlıklı zeminde sürdürülmesi için daha iyi olacaktır. Sonuç olarak tüm bu boyutlar dikkate alındığında Pakistan'daki tablo, seçime ne kadar hızlı gidileceğine ve seçim sonuçlarına bağlı olacaktır. Diğer taraftan Türkiye-Pakistan ilişkileri özelinde ise hükümette başa kim gelirse gelsin Pakistan ile Türkiye ilişkileri sarsılmayacaktır.

